

NGA MAHI

A TE

HUI O TE HAHI MAORI

O TE TAKIWA O

TURANGA

I TE PIHOPATANGA O WAIAPU.

---

I WHAKAMINEA KI UAWA, NOW. 8, 9, 1878/

---

Printer :

PRINTED BY DINWIDDIE, WALKER & Co.,

“HERALD OFFICE.”

---

1879.

# TE HUI O TE HAH MAORI O TE TAKIWA O TURANGA,

1878.

---

## U P O K O

TE PIHOPA.

---

### MINITA.

TE WIREMU, ATIRIKONA.

RANIERA KAWHIA.

MOHI TUREI.

MATIAHA PAHEWA.

RIHARA TE RANGAMARO.

WIREMU KATENE PARAIRE.

KEREHONA PIWAKA.

RUTENE TE AIHU.

---

### MANGAI REIMANA.

|                      |     |     |     |     |              |
|----------------------|-----|-----|-----|-----|--------------|
| PAORA TE HAENGA      | ... | ... | ... | ... | Rangitukia.  |
| RIHARA PAIPA         | ... | ... | ... | ... | Te Horo.     |
| WIREMU TAHATA        | ... | ... | ... | ... | Tuparoa.     |
| WIKIRIWHI TE PIRI    | ... | ... | ... | ... | Whareponga.  |
| APIRANA PAHINA       | ... | ... | ... | ... | Tokomaru.    |
| TE PAKI TE AMARU     | ... | ... | ... | ... | Uawa.        |
| HORI KORAMA MANUHIRI | ... | ... | ... | ... | Turanga.     |
| HAKOPA REREPUHARA    | ... | ... | ... | ... | Turanga.     |
|                      | ... | ... | ... | ... | Te Kawakawa. |

## HE TUHITUHINGA

I NG MAHI A TE HUI O TE HAH MAORI O TE TAKIWA O TURANGA  
I TE PIHOPATANGA O WAIAPU, I WHAKAMINEA KI UAWA I TE  
8 O NG RA O NOWEMA I TE TAU 1878.

---

No te 10 o nga haora ka takoto te Hapa a te Ariki ki roto ki te Whare-karakia, e 52 i tango i te Hapa. Te kohikohi o te Ohaohatanga £2. 7. 1. I te 3 o nga haora ka huihui ano nga tangata ki roto ki te Whare-karakia, ka karangarangatia e te Pihopa nga ingoa o nga tangata o te Hui, me te whakao enei ki o ratou ingoa :—

### MINITA.

Te Wiremu, Atirikona, Raniera Kawhia, Mohi Turei, Matiaha Pahewa, Rihara Te Rangamaro, Wiremu Katene Paraire, Kerehona Piwaka, Rutene Te Aihu.

### MANGAI REIMANA :

Paora Te Haenga, Wiremu Tahata, Apirana Pahina, Te Paki Te Amaru, Hori Korama Manuhiri, Hakopa Rerepuhara.

Muri iho ka timataia te mahi e te Pihopa ki te inoi, ka whai-korero hoki ia ki te Hui.

E AKU hoa aroha, e nga Minita, e nga Mangai o te iwi :—

Ka nui toku manawareka i a au ka tae mai nei ki roto ki a koutou, kua oti nei hoki au te karanga e te Atua, hei whakakapi i te turanga o to koutou hoa aroha o te Wiremu, Pihopa, nana nei i timata te kauwhau o te Rongo pai ki tenei wahi, a, whakaturia noatia ia hei Pihopa mo koutou. Kia puta ano ta koutou inoi moku kia whakakahangia ahau mo tenei mahi e te Atua, e mau tonu nei inaianei tana whakariterite i nga Minita mo tana Hahi. I penei ano to koutou Pihopa ka mate nei. I a ia hoki e whakahemohemo ana, i homai e ia te Paipera Maori ki roto ki oku ringaringa, me tana whakahau ano i a au kia uaua ki te whangai i nga hipi kua kohikohia mai e ia ki roto ki te kahui a te Karaiti.

He whakapai atu tenei naku mo te kupu mihi mai ki a au a te Hui o te Hahi Maori i whakaminea nei ki Te Horo i a Maehe ka pahemo atu nei. Ma te Atua hoki e mea kia whai hua taku mahi i roto i a koutou.

Tera ano hoki tetahi o nga matua o te Hahi Maori kua tutuki ki tona okiokinga i mua ake nei. No te 11 o Aperira i mate ai a Te Herewini, Pihopa, ki Ingarani. I pumau tonu ano te mahara aroha o taua kaumatua ki ana tamariki Maori. I korero reo Maori ano ia mo nga tangata kua whakawaia nei e Hatana i runga i te huarahi o te whakapono ki a Te Karaiti, i penei tana ki "Tera ano ratou e hoki mai," a, ka tata te haere, he reo maori ano te kupu whakamutunga i puaki i a ia, i ki hoki ia "Ka marama! ka marama!" Ko te mahi a Pihopa Herewini, ehara i te mea i Niu Tirani nei anake, engari i tac atu ano ki nga iwi maha o nga motu o tenei moana, kauwhau haere ai i te Rongo pai. Nana a Pihopa Patihana i momotu atu mo taua mahi, a, te matenga o Te Patihana ka whakaturia ano ko te tamaiti a Pihopa Herewini i whanau nei ki Niu Tirani, hei whakakapi mona. Ko te mahi pai ma koutou hei whakamau-mahara ki tona matua, ko ia tenei, kia uru ano koutou ki te mahi a tana tamaiti, ara kia whakarite i te kupu a te Hui i era tau kia kohikohia he moni hei mea mo te kawae i te Rongo-pai ki nga iwi e noho kuware ana. Ko te mea pai rawa ano ia, ko etahi o koutou, o nga tangata Maori kia whakaohokia e te Wairua o te Atua, kia ki hoki—"Tenei ahau: tonoa atu ki taua mahi." He mea tenei e taea ana e nga tangata Maori o etahi motu: e taea ano hoki e koutou ki te nui to koutou aroha ki a Te Karaiti.

Tenei ano ia tetahi mahi e tata rawa mai ana ki a koutou, ara, ko te tohe ki nga tangata o tenei motu kua mamingatia nei, kua kotiti<sup>te</sup> ke nei, kia hoki mai ki te huarahi tawhito, ki te huarahi tika. E uaua nei nga kai-whakaako pohehe ki te rui haere i ta ratou purapura kino, e kore hoki e tika kia kahakore tatou ki te whakahoki mai i nga tangata kua mamingatia, ki runga ki te huarahi tawhito o te kupu tapu a te Atua. Ma te kaha o te Hahi Maori ki nga mahi penei ka ora ai, ka he-kore ai.

Tetahi mea o tenei wa ka pahure ake nei hei korerotanga maku inaianei, ko te motuhanga i etahi tangata hei Minita i te 22 o Hepetema. Ko Matiaha Pahewa, Rikona, i motuhia hei Piriti; ko Kerehona Piwaka, ko Kutene Te Aihu, ko Hoani Te Wainohu, i motuhia hei Rikona. E toru nga mea pai o tenei motuhanga-minita; te tuatahi, he tangata anake ratou kua kitea te ahua i nga wa kua pahure ake nei; te tuarua, ko to ratou kuranga e Te Wiremu ki Turanganui i mua ake o to ratou whakaminitatanga; te tuatoru, ko te kakama o te iwi ki te kohikohi i te moni mo nga Tahua Oranga Minita. Ko tenei mahi e korerotia nei,

i mahia ki roto ki te Whare-karakia tawhito ki Whakato. Na konei ahau i mahara ai he mea pai rawa me he mea ka tahuri nga iwi Maori katoa o te motu nei ki te whakahou i taua whare whakairo kia waiho ai hei whakamaumahara ki a Te Wiremu Pihopa, hei pera me te kowhatu i whakaturia ra ki Paihia, Peiwhairangi, e nga iwi Maori hei whakamaumaharatanga ki tona tuakana.

I puta te kupu a te Hui ki Te Horo mo nga Pariha o Rangitukia, o te Horo, kia whakakotahitia; mo Rihara Te Rangamaro, Minita, hoki, kia waiho hei Minita mo te Pariha o Tuparoa. Heoi, e whakaae ana ahau ki ena kupu, me timata atu hoki aua tikanga i tenei takiwa.

Tena tetahi kupu a te Hinota o te Pihopatanga mo te tuhi-tuhi i nga ingoa o nga tangata o te Hahi ki roto ki te Rehita kia uru ai ki te whiriwhiringa i nga Mangai mo te iwi ki roto ki te Hinota. He mea pai hoki kia whakaritea taua kupu a te Hinota, kia kitea ai to koutou ngakau nui ki nga mea katoa e mahia paitia ai nga mahi o te Hahi.

Tetahi kupu ano a te Hinota o te Pihopatanga he ki kia kohikohia he moni i te Ratapu tuatahi o te tau puta noa i tenei Pihopatanga katoa, hei whakakaha i te mahi a te Hahi i nga wahi e tatahi nei te noho o te tangata e uaua nei hoki te mahi i nga whare karakia, i te oranga mo te Minita. He nui toku hiahia kia uru te Hahi Maori ki tenei mahi, kia rite ai ki te ki a Paora, "Kaua tana ake e tirohia e tetahi, e tetahi, engari ko nga mea a era atu hei tirohanga ma tetahi, ma tetahi." (Pirip. ii. 4.)

Tena ano tetahi mea kua korerotia nei e te Hui o te Hahi Maori i etahi tau, ara ko te whakaako i nga tamariki ki nga mea o te Rongo pai. Kua kite hoki ahau i te mea e huihui ana koutou ki te karakia, ko nga kaumatua anake e korero ana i te pukapuka, tena ko nga tamariki, e tu noa iho ana me te mea he whakapakoko rakau. He pai nga kupu a te Hui kua puaki mo tenei mea, otira kahore he tikanga o te kupu kau, ki te kore e waiho taua kupu hei mahinga ma te tangata. Kia kitea i konei te uaua o nga tangata o te Hahi, i te mea e tohea tonutia ana te whakaako i nga tamariki ki enei mea i nga Ratapu, i era atu ra hoki o te wiki.

Tetahi atu mea e korerotia ana i era huihuinga o te Hui o te Hahi Maori, ko te haurangi waipiro. He mea pai ano te itinga haeretanga o tenei mea kino i etahi wahi, otira kei te nui ano tona kaha i etahi wahi. E korerotia nuitia ana i nga Nupepa pakeha i mua tata akenei nga mahi whakarihariha i mahi ki Waiapu, he mea na te haurangi waipiro. He hanga whakama hoki ki a au i reira toku rongonga ki tenei tu mahi e mahia ana ki te wahi i whai ingoa ai toku Pihopatanga. Te mea pouri rawa ia ki a au, ko te ahunga mai o enei mea kino i nga iwi pakeha. E hoa ma,

kia mahara tatou katoa ki tenei, i whakakitea mai te Tama a te Atua hei whakangaro i nga mahi a te Rewera he kaha rawa atu hoki ia i o tatou hoa-riri katoa, Kauaka e ki, Kei te Kawanatanga te he, kei a wai ranei te he ; engari kei nga hiahia ano o te tangata te he, ki te whakawaia hoki te tangata, e kumea ana ia, e poaina ana e ona hiahia ake ano.

Ma te Atua e mea to tatou huihuinga inaianei hei whakakaha i o koutou hepara ki te tiro tiro i nga kahui kua tukua mai nei ki a ratou, hei akiaki hoki i a tatou katoa, kia uaua ki te mahi a to tatou Ariki. Kia riro mai hoki tona Wairua Tapu hei tohu-tohu, hei arahi i a tatou, ki te kahore nei hoki ia, e kore rawa tetahi mea e kaha, e kore e tapu.

---

I whakaaria e Mohi Turei, Minita, i tautokona e Rihara Te Rangamaro, Minita ;

He whakapai tenei na te Hui ki nga korero kua whakapua-kina nei e te Pihopa, he ki atu hoki ki a ia kia whakaae mai ia ki ana korero kia whakamaoritia, kia perehitia.

*Whakaaetia Ana.*

I whakaaria e Wiremu Tahata, i tautokona e Te Paki Te Amaru :

Tetahi mea i kore ai e tupu etahi o nga mahi a te Hahi, he kore Komiti mo te Hahi ki ia wahi, ki ia wahi. Heoi me whakatu he Komiti i roto i nga ra o Tihema mo ia Whare-karakia, mo ia Whare-karakia, kia rite ki te Tikanga i whakatakotoria e te Hui o te Hahi Maori i te tau 1871.

*Whakaaetia Ana.*

I whakaaria e Wiremu Tahata, i tautokona e Hori Korama Manuhiri ;

He mea pai kia tata nga tamariki katoa o tenei takiwa ki te kura. Me whakaputa hoki te uaua kia whakaturia he kura ki nga wahi e kura-kore ana.

*Whakaaetia Ana.*

Kei te 7 o nga haora ka nukuhia te Hui ki te 9 o nga haora o te 9 o nga ra o Nowema.

I panuitia, i whakapumautia ena tuhituhinga i te 9 o Nowema, 1878.

EDWARD C. WAIAPU,  
Upoko.

Nowema 9, 1878.

Timataia ana te mahi e te Pihopa ki te inoi.

I panuitia, i whakapumautia nga tuhituhinga o nga mahi o nanahi.

I whakaaria e Te Paki Te Amaru, i tautokona e Apirana Pahina ;

Me whakaatu mai e nga Pariha katoa ki te Hui o te Hahi Maori i ia tau, i ia tau, nga ingoa o nga tamariki e tae ana ki te kura Ratapu i ia kaainga, i ia kaainga, me te tuturutanga o te tokomaha i nga Ratapu katoa o te tau.

*Whakaaetia Ana.*

I whakaaria e Apirana Pahina, i tautokona e Paora Te Haenga ;

He kupu tenei ki te Pihopa, me kore ia e whakaae ki te kaainga mo te Minita o te Pariha o Tokomaru kia waiho ki waenganui o te Pariha, ara ki Anaura, kia oti ano ia he whare mona te hanga ki reira.

*Whakaaetia Ana.*

I whakaaria e Te Wiremu, Atirikona i tautokona e Te Paki Te Amaru ;

Ko te tikanga pai mo nga wahi tuunga whare karakia, mo etahi wahi pai hoki hei toma tupapaku, koia tenei, kia motuhia aua wahi hei mea mo nga mahi a te Hahi, kia tukua hoki ki etahi kai-tiaki ; kia pumau tonu ai ake tonu atu mo nga mahi i motuhia ai.

*Whakaaetia Ana.*

I whakaaria e Mohi Turei, Minita, i tautokona e Raniera Kawhia, Minita ;

E whakaae ana tenei Hui, me te nui ano te aroha, ki nga korero a te Upoko o te Hui inanahi mo nga Matua o te Hahi i tenei whenua kua tae atu nei ki to raua okiokinga, ara, mo Te Herewini, Pihopa tuatahi o Niu Tirani, mo Te Wiremu, Pihopa tuatahi o tenei Pihopatanga ; kei te whakawhetai hoki tenei Hui ki to te Atua pai, i tonoa mai ai ia hei whakakapi mo raua.

*Whakaaetia Ana.*

I whakaaria e Hori Korama Manuhiri, i tautokona e Rihara Te Rangamaro, Minita ;

Hei Waerengaahika he whakaminenga mo te Hui o te Hahi Maori a tenei tau e haere ake nei.

*Whakaaetia Ana.*

Kei konei ka whakamutua te mahi a te Hui e te Pihopa ki te inoi, ki te manaakitanga.

I panuitia, i whakapumautia ena tuhituhinga, i te 9 o Nowema, 1878.

EDWARD C. WAIAPU,  
Upoko.

